

Zondag 3 december 2017, eerste zondag van Advent, 10.30 uur,
Pauluskerk

lezing: Oude Testament: Jesaja 7: 10 - 17

lezing Nieuwe Testament: Lucas 1: 26 - 38

uitleg en verkondiging

Zusters en broeders, gemeente van Onze Heer Jezus Christus, Openheid, ontvankelijkheid, daarover vanmorgen. De Adventsperiode heeft in de vroege kerk vooral het karakter gekregen van een periode van verwachting, hoop, reikhalzend uitzien naar. Het is, denk ik, goed om je als modern westers mens - met vaak niet zo heel veel meer te wensen of te verwachten over, althans in materiële zin - eens een tijd te oefenen in dat belangrijke aspect van ons aller leven: in verwachting, in hoop, in reikhalzend uitzien naar, in verder kijken en reiken dan de ongelijke status quo van onze wereld, waarin de machtigen die wereld toebuigen naar hun belangen en de aarde, de dieren, de planten en een groot deel van de mensheid het nakijken hebben. Of in bijbelse termen: je te oefenen in verlangen naar God en alles waar God voor staat, in wat je gegeven wordt van de "Andere" kant. Je te oefenen in die bijzondere kunst van het verlangen: om niet te rekenen met wat er al is, maar juist met wat er nog niet is, maar wel kan worden, hoe onwaarschijnlijk of hoe hoog gegrepen ook. Omdat - zoals de engel zegt tegen Maria in ons verhaal van vanmorgen - "voor God niets onmogelijk is" ?

"Hoe zal ik U ontvangen, wat wordt mijn eerste groet, U, ieders hartsverlangen, vervult ook mij met gloed". Dat zongen wij daarnet. In die paar woorden wordt precies gezegd waar het om draait bij Advent. In de kern om een soort basisopenheid voor wat de godsdienstfilosoof Henk Vroom noemt de "existentialen". Dat wil zeggen: ervaringen, die verbonden zijn met wat wezenlijk is voor ons menselijk bestaan. Volgens Charles Taylor in zijn boek "A secular Age" zijn wij, juist wij zogenaamd moderne mensen, nog lang niet toe aan ongeloof. Ergens diep in ons blijft het maar opspelen, dat verlangen van ons naar eeuwigheid, naar wat de bijbel "God" noemt. Hij zegt: "En toch dringt het besef dat er meer is bij ons binnen. Talloze mensen ervaren het: op momenten van bespiegeling over het leven, op momenten van ontspanning in de natuur, bij sterfgevallen en verlies, en wel op bijzonder onberekenbare en onvoorspelbare wijze. Ons tijdperk is zeer ver verwijderd van een zich rustig nestelen in een behaaglijk ongeloof. Ook al doen veel mensen van wel en zijn er nog veel meer die van buitenaf die indruk wekken, de onrust blijft aan de dag treden. Zou het ooit anders kunnen zijn ?" Nee, denk ik. Advent helpt ruimte en vorm te geven aan die existentiële onrust van ons. Veel mensen denken, dat geloven gaat over rust. Valse rust, vinden velen. Wat daarvan ook zij, alle

geloven begint met onrust, volgens mij. Met onrust over jezelf, met onrust over je leven, met onrust over de samenleving, met onrust over recht en gerechtigheid op aarde. Die onrust zit ook in de beide verhalen van vanmorgen.

Openheid, ontvankelijkheid. In onze wereld wordt het geestelijk klimaat - de manier waarop wij kijken en interpreteren - primair bepaald door geslotenheid. Niet door openheid. Ons leven en onze manier van kijken worden meer en meer bepaald door de gesloten gedachte van de maakbaarheid. De onderliggende gedachte in economie, politiek en samenleving is eigenlijk voortdurend, dat uiteindelijk alles wat wij willen te maken is. Wij zijn in onze ogen vooral homo faber, makende mensen. Wij maken de dingen, die ons leven mogelijk maken: tafels, stoelen, huizen, kleding, machines, robots. Daarmee geven we ons leven een zeker gemak en stabiliteit in de tijd. Maar met dat alles werpen wij mensen ons ook op tot heersers over de natuur. Wie een stoel wil, zal een boom moeten kappen voor het hout dat hij nodig heeft. Die gesloten maakbaarheidsgedachte heeft inmiddels geleid tot een systeem van onbepaalde economische groei, waarvan de enorme nadelige gevolgen steeds duidelijker worden: klimaatverandering en rooibouw op een ongekeerde schaal op het eindige systeem van onze aarde. Hannah Arendt waarschuwt in haar boeken voor het verhaal over onszelf als zouden wij uitsluitend homo faber zijn. Volgens Arendt is de omvorming van de natuur, zoals wij die steeds meer zijn gaan toepassen, de basisvorm van alle geweld. Wie die vorm van geweld accepteert, komt er al gauw toe ook het geweld tussen mensen te accepteren. Want waarom zou je mensen niet net zo behandelen als de natuur. Alles en iedereen ga je zien als materiaal, dat je vrij kunt bewerken. Met verschrikkelijke gevolgen. Zie de resultaten van communistische en fascistische experimenten van de vorige eeuw. Zie wat er nu gebeurt op wereldschaal met het hedendaagse economische en sociale experiment.

Hoe kom je weg uit zo'n gesloten wereld van de menselijke maakbaarheid van macht en tegenmacht, van geweld en tegengeweld, van economieën waarin om een mensenleven meer of minder niet wordt gemaald ? Daarover gaan die beide bijbelsteksten van vanmorgen. Zij pogen ons aan het denken te zetten over wat wezenlijk is en opbouwend voor onze samenlevingen. Zodat die bewoonbaar en niet onbewoonbaar zijn voor alle mensen, die daar in leven. Die tekst uit Jesaja, waarin koning Achaz van dat kleine landje Juda in zijn angst voor de koningen van Aram en Israël, die het land bedreigen, het op een akkoordje wil gooien met de grootmacht Assyrië. Vrijwel zeker het recept voor de ondergang van Juda. Met desastreuze gevolgen, vooral voor de "gewone" mensen, die in Juda leven. De tekst uit Lucas, die speelt in een wereld, waarin de keizer van Rome de dienst uitmaakt en vooral zijn

eigen belangen dient en die van de kleine groep machthebbers die van hem afhankelijk zijn. Niet van die enorme groep "gewone" mensen, waarop de economie van het Romeinse Rijk draait en waarop de rijkdom en de macht van de keizer en zijn entourage zijn gebaseerd. Steeds weer gaan de bijbelse teksten over dat soort vragen: aan welke waarden moeten wij vasthouden, als het gaat om de opbouw van een samenleving, waarin alle mensen kunnen gedijen en tot hun recht komen. Is dat een samenleving die gebouwd is op geloof in de maakbaarheid van mensen en dingen, op de waarden van macht, geld en geweld, waarmee een kleine minderheid de hele samenleving naar haar hand zet ? Of is de toekomst van onze samenlevingen gebaat bij heel andere waarden en wat zijn die waarden dan ?

Beide verhalen - uit Jesaja en uit Lucas - geven daarop hetzelfde antwoord. Dat gebeurt in beelden. Dus niet letterlijk gaan nemen, geen historie van maken. Dan krijgen we allemaal van die onzin als de maagdelijke geboorte. Dat kan helemaal niet en daar gaat het ook niet om. Het gaat in die verhalen om iets heel anders. Iets cruciaals, juist voor onze samenlevingen van nu, waarin niet toevallig weer de gedachte van de sterke man opgeld maakt. Zie Baudet, zie Wilders. Gevaarlijke mannen, die twee. Zo niet Jesaja en Lucas. Het model van de waarden waarop aan onze samenlevingen een menselijke, humane basis kan worden gegeven is, volgens hen, niet een sterke man, maar een kind. En dat kind brengen zij in verband met wat de bijbel "God" noemt. Dat kind is niet het resultaat van menselijke inspanning, van menselijke grootheid. Het staat er uitdrukkelijk. Niet de vrucht van de vereniging van man en vrouw. Niet de vrucht van de gesloten, menselijke maakbaarheid. Dat kind wordt gezien als gegeven, een gift, een cadeau. Het komt "uit de hemel", niet van de mensen. Het komt van "Heilige Geest". En dat is geen achterhaalde, bijbelse onzin. Het is wezenlijk voor wat de bijbel ons probeert duidelijk te maken in die twee verhalen van vanmorgen. En dat zijn wat mij betreft drie dingen.

Eén. "Gegroet Maria, jij bent benadigd, de Heer is met je". Zij schrok hevig bij het horen van die woorden". Wat de bijbel "God" noemt, laat zich vooral zien op de momenten in ons leven dat het vanzelfsprekende niet meer vanzelfsprekend is en je de kwetsbaarheid van het leven ervaart. Grenservaringen, noem je die. Dood, ziekte, je land verlaten, als partners uit elkaar gaan. Maar ook geboorte en zwangerschap. Maria is jong. Zij beleeft voor het eerst in haar leven wat vrouwen beleven, als er een kind groeit in hun buik. Het zijn de periodes in je leven waarin je misschien wel het meest open bent, open staat voor alles wat er binnen in jou gegeven wordt. Periodes waarin je het gevoel hebt, dat je leeft, dichtbij de bron van het leven, heel intens. De groei van nieuw menszijn in jou

beleven, erover praten, het benoemen, er intens blij mee zijn, dat is wat Maria overkomt en doet. Zo'n periode betekent, dat je je bezint op de "existentialen" van jouw leven en die van het kind dat komen gaat. Hoe wil ik hem of haar opvoeden? Welke waarden vind ik belangrijk, welke waarden wil ik meegeven, wat is van essentieel belang voor de opbouw van een menselijke samenleving, zodat er een einde komt aan het organiseren van de kloof tussen rijk en arm. Zulke grensmomenten van wat wezenlijk is voor je bestaan zoeken en ze verbinden met "God". Daar gaat het de bijbelschrijvers om. Dus niet, zoals te doen gebruikelijk: ik zoek contact met "God" en "God" geeft mij dan van die momenten. Maar veelmeer andersom: als ik zulke momenten van wezensbelang zoek en ervaar, dan vind ik daar dat wat de bijbel "God" noemt. Daar gaat het om bij Advent.

Twee. "Luister, je zult zwanger worden en een zoon baren en je moet hem Jezus noemen". Een klein kind, een baby. Misschien is een mens wel op geen moment zo dicht bij hoe hij of zij is bedoeld, als juist in die periode. Klein, kwetsbaar, broos, dat allemaal. Maar ook onvoorstelbaar sterk. Wie weleens om de wieg van zo'n klein mensje heeft gestaan weet wat een onvoorstelbare kracht er van zo'n baby uitgaat. Baby's zijn ongelooflijk goed in staat om bij mensen hun beste, zachte kanten te voorschijn te toveren. Van baby's worden mensen, stoere mannen inclusief, zacht, open, toegankelijk, teder. Baby's als model voor die andere wereld, de wereld van "God". Als "Gods" beeld van alle krachten, die ons mensen maken tot mens en niet tot onmens voor elkaar. Weg van de voortdurend weer de kop opstekende onmenselijkheid en geweld in al hun vormen. En Op naar menselijkheid en humaniteit en humanisering van alle verhalen die wij elkaar doen over wat het leven is en wat betekent. Dus ook humanisering van het dominante maakbaarheidsverhaal. Alles waar een baby voor staat als opdracht van Godswege aan Maria, aan Jozef, aan ons: "doen", laat je niet van de wijs brengen. Wederzijdse verantwoordelijkheid, zorg voor elkaar, trouw, barmhartigheid en gerechtigheid, opstand tegen onrecht, bevrijding, vergeving, belofte, verzoening. Dat zijn de zachte bouwstenen waarmee een wereld waarin plaats is voor alle mensen wordt gebouwd. "Daarom zal het kind dat geboren wordt heilig worden genoemd en Zoon van God". Een baby als model voor een zachte samenleving, waarin iedereen meedoet. Ook dat is Advent.

Drie. "Want voor God is niets onmogelijk". Er zijn nog altijd talloze mensen, ook onder de christenen en de moslims, die denken dat wat de bijbel "God" noemt een feitelijke stand van zaken is. Een voorwerp van mijn al of niet oprechte geloof. Wie de bijbel leest en kent, weet dat dat niet waar is. Integendeel. Wat de bijbel "God" noemt, is altijd een proclamatie. De proclamatie van een nieuwe orde. Zoals ook de

naam Jezus een proclamatie is. Zijn naam is een programma: Bevrijder, van wat nog niet tot humaniteit, tot waarachtige menselijkheid, kon komen. Wie wat de bijbel "God" noemt in de mond durft te nemen, is bereid om zich in te zetten, om risico's te nemen, lef te tonen. Als het gaat om een einde aan samenlevingen gebaseerd op maakbaarheid en alle sociale en ecologische geweld die die met zich meebrengt. Als het gaat om de groeiende kloof tussen rijk en arm, hier in Nederland. Als het gaat om het groeiende aantal vluchtelingen en hopelozen in de wereld. Als het gaat om alles wat zich niet verdraagt met wat de bijbel "God" en "Jezus" noemt. Lieve mensen, Hanni, die zo dadelijk bevestigd wordt in het ambt, alsjeblieft, gebruik Advent als een fundamentele oefening in die omgekeerde bijbelse orde. De dingen die er wezenlijk toe doen in ons menselijke leven, zij zijn uiteindelijk niet maakbaar. Die zijn werkelijk van een andere orde. En zij worden ons gegeven, van een "Andere" kant. Daarom draait het, bij Advent. Amen.

D.J. Couvée, Pauluskerk, Rotterdam, 3 december 2017